

Winterkoning voert nestjongen van Koolmees

Winterkoning helpt Koolmezen bij voeren nestjongen, Oosterbierum Fr. (foto: Piet van der Werf). *Eurasian Wren helps Great tits with feeding.*

Joop Jukema, Petra Jukema & Piet van der Werf

In verband met de landelijke actie 'NL Doet' van het Oranje Fonds werd in het voorjaar van 2012 door de kinderen van Oosterbierum Fr een groot aantal nestkastjes getimmerd. Vijftien hiervan werden opgehangen op het erf van onze boerderij. Op 4 juni werd gezien dat bij één van de kastjes, waarbij een paartje Koolmezen *Parus major* af- en aanvloog met voer voor hun jongen, ook een Winterkoning *Troglodytes troglodytes* voor de vliegopening verscheen en naar binnen verdween. Dit was geen eenmalig gebeuren, want de dagen erna bleef de Winterkoning de koolmeesouders helpen met het voeren van de jonge Koolmezen. Ook nam de Winterkoning geregeld hun in een witte cocon verpakte uitwerpselen mee retour naar buiten. Eén keer liet de Winterkoning bij het verlaten van het nestkastje kort zijn zang horen. Daarmee lijkt het te gaan om een mannetje, maar helemaal zeker is dit niet, want ook vrouwtjes zingen soms (Glutz von Blotzheim 1993).

Nieuwsgierig naar hoe de extra hulp van de Winterkoning zich verhiel tot die van de rechtmatige ouders werd op 5 en 7 juni in totaal 2,5 uur gepost en de voederfrequentie van

de Koolmezen en de Winterkoning bijgehouden. Omdat het geslacht van de Koolmezen niet bij elke voeding kon worden vastgesteld, zijn de voedingen van het mannetje en vrouwtje Koolmees samengenomen. Samen voerden zij gemiddeld 32 maal per uur voer aan; in dezelfde periode deed de Winterkoning dat 13 keer per uur (tabel 1).

Winterkoningmannetjes zijn polygaam. Alleen de vrouwtjes broeden en het mannetje helpt normaliter niet mee met het voeren van de jongen (Cramp 1988, Glutz von Blotzheim 1993). Voederfrequenties kunnen sterk variëren en worden onder meer bepaald door het aantal nestjongen, hun leeftijd en de aard van het voedsel. Glutz von Blotzheim (1993) vermeldt voor een opgroeiend broedsel een gemiddelde frequentie van acht voedingen per uur op de dag van het uitkomen van het eerste jong. Bij het groter worden van de jongen neemt dit toe tot gemiddeld 25 voedingen per uur op dag 15. Het gemiddelde over de hele nestperiode was 17 voedingen per uur. Cramp (1988) geeft een gemiddelde van 19,3 voedingen per uur over de gehele nestperiode. De voederfrequenties van onze Winterkoning komen hier-

mee overeen. Bij Koolmezen kan in tijden dat de voedselbehoefte van het broedsel het hoogst is het aantal voedselvluchten van mannetje en vrouwtje elk oplopen tot 400 per dag. Bij een werkdag van 15-16 uur komt dat neer op ruim 50 vluchten per uur voor mannetje en vrouwtje samen (Perrins 1979). Ons koolmezenpaar komt met gemiddeld 43 voederingsen per uur hiermee in de buurt. De voedselbehoefte van de jongen in de laatste fase van hun ontwikkeling op 5 en 7 juni moet groot zijn geweest. Op 10 juni bleken de jongen al te zijn uitgevlogen, waarbij twee dode jongen in het nest waren achtergebleven.

Het voeren van jongen van andere soorten door Winterkoningen wordt in de literatuur wel vaker vermeld, maar lijkt geen algemeen verschijnsel te zijn. Zo is het bij de jarenlange populatiestudie aan Koolmezen in nestkasten door de Rijksuniversiteit Groningen nimmer geconstateerd (med. Joost Tinbergen). In Friesland zijn ten minste drie waarnemingen bekend. In 1946 leek een Winterkoning in Kollum de plek in te nemen van een Pimpelmees *Parus caeruleus* toen één van de ouders in de jongenfase niet meer terugkwam bij het nest. De Winterkoning voerde met de overgebleven Pimpelmees acht jongen in een nestkast, die alle uitvlogen (Bosch 1949). Ook in 1950 hielp een Winterkoning een paartje Pimpelmezen in Kollum en in 1964 stond een Winterkoning een paartje Koolmezen bij in Drachtstercompagnie (van der Ploeg *et al.* 1979). In 1960 werd in Kloetinge Z gezien hoe een mannetje Winterkoning het voeren van zijn eigen nestjongen overliet aan zijn vrouwtje en zelf een naburig mezenpaar (soort bleef onvermeld) hielp tot de jonge mezen uitvlogen (Gebuis 1960). In 1961 ging in Dalfsen Ov een Winterkoning een jonge Bonte Vliegenvanger *Ficedula hypoleuca* voeren, die als enige achterbleef in een nestkast toen de andere jongen uitvlogen (Goutbeek 1961). In 1974 hielp een Winterkoning in Groningen een paartje Koolmezen met het voeren van hun jongen in een nestkast (Veldkamp 1974). Hetzelfde werd in 1983 vastgesteld in Assen, waarbij de aantekening werd gemaakt dat de Winterkoning de jonge Koolmezen gemiddeld vaker voerde dan het koolmezenpaar, hoewel dit verder niet werd gekwantificeerd (Schipper 1983). Asselbergs (1991) zag in 1991 in Roosendaal NB ook hoe een solitaire Winterkoning een paartje Koolmezen bijstond met het voeren van jongen, waarbij de Koolmees poogde de

Winterkoning te verjagen. Een recente waarneming betreft een vermelding op de website 'Geniet van de lente.nl', waarbij een Winterkoning in Den Burg op Texel NH in het voorjaar van 2009 een alleenstaande Koolmees assisteerde met het voeren van de jongen. Glutz von Blotzheim (1993) vermeldt daarnaast ook hulp aan Zwarte Mees *Parus ater*, Ringmus *Passer montanus* en Kneu *Carduelis cannabina*.

Als pleegouder lijkt de Winterkoning niet kieskeurig te zijn tussen verschillende soorten nestbewoners, hoewel de 'interspecifieke broedzorg' het vaakst lijkt te worden toebedeeld aan Koolmezen. Mogelijk is de aanwezigheid van een ander nest binnen het eigen territorium bepalend. Wat een soort als de Winterkoning aanzet tot dergelijk hulpgedrag blijft gissen. Wellicht dat onder een verhoogde spiegel van broedzorgbevorderende hormonen de helper de bedelroep van de vreemde jongen niet kan weerstaan?

Koolmees en Winterkoning wisselden elkaar af bij het voeren van de jonge Koolmezen, Oosterbierum Fr, 2012. *Eurasian Wren and Great Tit frequently alternated each other when feeding the Great Tit nestlings.*

Tabel 1. Voederfrequentie van de Koolmezen en de Winterkoning op 5 en 7 juni 2012. *Feeding frequency of the Great Tits and the Eurasian Wren on 5 and 7 June 2012.*

datum	tijd	Koolmezen <i>Great Tits</i>		Winterkoning <i>Eurasian Wren</i>	
		N voederingsen <i>N feeds</i>	N/uur <i>N/hour</i>	N voederingsen <i>N feeds</i>	N/uur <i>N/hour</i>
5-6-2012	14:30-16:00	59	39.3	15	10.0
7-6-2012	13:00-14:00	45	45.0	17	20.0

DANKWOORD

Dank aan Jan en Marian Hulscher die de eerste versie voorzagen van commentaar en belangrijke aanvullingen deden aan de tekst. Hetzelfde geldt voor redacteur Romke Kleefstra, die tevens soortgelijke gevallen op uit de Nederlandse vogelliteratuur opsnorde.

LITERATUUR

- Asselbergs G. 1991. Koolmezen en Winterkoning voeren in zelfde nestkast. *Het Vogeljaar* 39: 171.
- Bosch G. 1949. Burenplicht? *Vanellus* 2: 27-28.
- Cramp S. (red.) 1988. *The birds of the Western Palearctic* 5. Oxford University Press, Oxford.
- Gebuis L. 1960. Winterkoning en mees. *De Levende Natuur* 63: 168.
- Glutz von Blotzheim U.N. 1993. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*, Band 13/I. Aula-Verlag, Wiesbaden.
- Goutbeek A. 1961. Winterkoning en Bonte Vliegenvanger. *De Levende Natuur* 64: 191.
- Perrins C.M. 1979. *British Tits*, Collins, London.
- van der Ploeg D.T.E., W. de Jong, M.J. de Swart, J.A. de Vries, J.H.P. Westhof, A.G. Witteveen & B. van der Veen 1979. *Vogels in Friesland III*. De Tille, Leeuwarden.
- Schipper H. 1983. Interspecifieke broedzorg van een Winterkoning. *Het Vogeljaar* 31: 203-204.
- Veldkamp E.B. 1974. Winterkoning als voederhulp. *Grauwe Gors* 3 (2): 8.

Joop Jukema, Haerdawei 62, 8854AC Oosterbierum; jukema42@hetnet.nl

Petra Jukema, Haerdawei 44, 8854AC Oosterbierum

Piet van der Werf, Skoalstrjitte 4, 8854AN Oosterbierum

Eurasian Wren *Troglodytes troglodytes* feeds nestlings of Great Tit *Parus major*

In the Frisian village of Oosterbierum an Eurasian Wren helped a pair of Great Tits feeding their young in a nest box. This kind of interspecific brood care has been seen before elsewhere, with solitary Eurasian Wrens also assisting species like Blue Tit *Cyanistes caeruleus*, Coal Tit *Periparus ater*, European Pied Flycatcher *Ficedula hypoleuca*, Eurasian Tree

Sparrow *Passer montanus* and Common Linnet *Carduelis cannabina*. The number of feeding flights was quantified for both species (Table 1), with average feeding frequencies that are similar to normal circumstances. What leads an Eurasian Wren to this kind of behaviour is unclear.